

Tomka Ferenc

## **A SZENTFÖLDÖN – JÉZUS LÁBA-NYOMÁN**

### ***Mit igazolnak az ásatások?***

**(A kereszténységgel kapcsolatos pamfletek és a "A Da Vinci-Kód" )**

*Lektorálta*

Dr. Tarjányi Béla

**Kiadja**

A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

2008, 2009, 2011

### **Tartalomjegyzék**

#### **I. rész. A SZENTFÖLDÖN – JÉZUS LÁBA-NYOMÁN**

1. fejezet – Mit igazolnak az ásatások?
2. fejezet – Jézus istenségének és az Evangéliumok hitelességének történeti bizonyítékai
3. fejezet – Názáret és környéke
4. fejezet – Betlehem és környéke
5. fejezet – Kafarnaum és környéke
6. fejezet – Jeruzsálem – a feltámadás temploma és a Beteszda fürdő
7. fejezet – Szent helyek Jeruzsálemben

#### **II. rész. A KERESZTÉNYSÉGGEL KAPCSOLATOS PAMFLETEK – ÉS „A DA VINCI-KÓD”**

8. fejezet – A Da Vinci-Kód állításai
  9. fejezet – A Da Vinci-Kód, a tárgyi hamisítások abszurd példája
- Befejezés

## I. rész

### A SZENTFÖLDÖN

#### Jézus lába-nyomán

*A jelen füzet első része a hasonló című DVD anyagát tartalmazza, néhol kiegészítve az azon hallható szöveget. A DVD-től független anyag a könyvecske második része: A kereszténységgel kapcsolatos pamfletek példája: Dan Brown "A Da Vinci-Kód" c. regénye.*

#### 1. fejezet

#### MIT IGAZOLNAK AZ ÁSATÁSOK?

Betlehem, Názáret, Jeruzsálem, Genezáreti tó... A keresztény ember számára *szentek* ezek a földrajzi nevek. Mert tudjuk, hogy itt testesült meg Jézus, itt élt, tanított, tette csodáit, és halt meg értünk.

A Szentföld helyeinek történeti hitelessége a keresztények tudatában évszázadokon át nem volt kérdéses. A hívők emberemlékezet óta zarándokoltak a Szentföldre. Amikor 1009-ben Hakim szultán elpusztította a szent helyeket, az 1100-as években a kereszties háborúk legfőbb oka a szent helyek védelme volt, és annak biztosítása, hogy a keresztények látogathassák azokat.

Az utóbbi évszázadokban azonban sok mindent kérdésessé tettek. A kommunistakor Jézus történeti létét is tagadta. A kultúráltabb világban ezt nem merték állítani, de azt igen, hogy bár élt, nem volt Isten. Csak az évszázadok mítosz-képződése színezte alakját istenivé.

Dan Brown Da Vinci-Kód című – történelmileg a tényeket abszurd módon meghamisító, de egy szuper-krimi izgalmasságával megírt - regénye világszenzációvá tudott válni, oly kevésbé ismeri az emberiség a történelmi adatokat, és közöttük a szentföldi ásatásokat. Brown szerint Jézus istenségében senki nem hitt az első három században. Az a hit, amit a mai kereszténység hirdetett, csak Krisztus után a 4. században alakult ki: csak Nagy Konstantin császár és kora terjesztette el. Hasonló témájú vagy célzatú filmek is divatosak ma.

A következő sorokban, illetve DVD-nken szereplő képekben meg szeretnénk ismerkedni a legfontosabb szentföldi helyekkel. Képekben is látni szeretnénk azt az országot, vidéket, ahol Jézus élt, azokat a helyeket, amelyeket a Szentírásból ismerünk.

Az alábbi sorok és képek olyan keresztények és igazságot kereső emberek számára is készültek, akik tisztázni szeretnék a kérdést, vajon a Szentföldi templomok, illetve közülük a legfontosabbak, *amelyekben Jézus életének legfőbb eseményeit tisztelik ma* (mint Jézus megtestesülését Názáretben, születését Betlehemben, tanítói működését Kafarnaumban, halálát és feltámadását Jeruzsálemben), *mennyiben tekinthetőek történetileg hitelesnek?* - Vajon *igazolható-e* például, hogy a betlehemi születés temploma valóban Jézus születésének helyén áll, illetve, hogy *Jézust Istenként tisztelték már az 1. században?* Igazolható-e, hogy a jeruzsálemi

„Szent Sír” (vagy Anasztázisz) templomban valóban Jézus sírja látható? és hogy a Jézus feltámadásába vetett hit jelen volt már az 1. században is?

E rövid összefoglalásban nem tudunk minden szent hellyel foglalkozni. Célunk, hogy Jézus életének legszentebb helyeit, illetve azok *történetiségét* bemutassuk. Magyarul is jelentek meg kiváló művek, amelyek a Szentföld történelmét, az ott végzett ásatások mondanivalóját jól feldolgozzák. Pl. Gerhard Kroll: Jézus nyomában c. műve (Szent István Társulat - több kiadásban), vagy Gyürki László: Szentföldi útitárs c. kötete (több kiadásban). A jelen összefoglalásban – egy átélt szentföldi zarándoklat kegyelmei és egy szakértő vezetés mellett – a nevezett könyvekből merítettem. A témához gazdag anyag található az interneten, ha bármely nyelven felkeressük a „Szentföld” címszót (vö. [http://it.wikipedia.org/wiki/Terra\\_Santa](http://it.wikipedia.org/wiki/Terra_Santa)).

## **.A szentföldi ásatásokról**

### *Az ásatások „logikája”*

Részben a kereszténységet ért támadások hatására is, a 19. sz. végén, a 20. században komoly ásatások kezdődtek, hogy a bibliai és különösen az evangéliumi helyek hitelességét megvizsgálják.

Az ásatásokkal kapcsolatban tudnunk kell, hogy a Szentföld jelentős része kővel borított terület. Nem véletlenül beszél Jézus a „sziklára épített házról”; sziklás „hegyre épült városról”, sziklás környezetben nevezi Pétert „sziklának” stb. – A sivatag, ahol Jézus böjtölt, sziklasivatag volt, s a Qumran-i tekercseket is szikla-barlangban találták.

Amikor 135-ben a pogány Hadriánusz császár parancsa, vagy 614-ben a perzsák, majd különböző mohamedán császárok haragja le akarta rombolni a keresztény helyeket, nem lehetett egyszerűen felgyújtani és megsemmisíteni azokat (mert legfeljebb a tető volt fából, ám a falak kőből). A kő-templomokat csak lerombolni tudták.

A vallástörténelemben közismert jelenség, hogy a vallások-népek közötti harcban egy nép, győzelmének jeleként, saját istenének templomát építette a legyőzött vallás temploma fölé. – Ez történt a Szentföldön is. A romokra építették az új templomokat. És amikor egy-egy szent helyre maguk a keresztények építettek új, nagyobb, szebb templomot, ők sem tudtak mást csinálni: az előzőnek alapjaira építették az új épületet. (A keresztények persze törekedtek arra, hogy az eredeti szent helyek láthatóak maradjanak az új templomban vagy annak altemplomában.)

Mivel tehát az elmúlt korokban nem takarították el „buldózerrel” a romokat, a 20. századi archeológiai kutatás fel tudta tárni a különböző korszakok maradványait. Ez tette lehetővé a fontosabb szent helyek 1. századig nyúló hitelességének régészeti igazolását. – Figyelemreméltó, hogy egyes helyeken *8-10 méter mélységig* kellett ásni a kőrétegek alá - előfordult az is, hogy *25 méterre* - hogy a Jézus korabeli szintig eljussanak.

*A keresztény hite nem archeológiai bizonyítékokra épül. A hívő azért hisz, mert a szívében találkozott Jézussal, és megtapasztalta, hogy életének minden kérdésére egyedül Ő tud választ adni. – Ugyanakkor a hívőnek (ha teheti) kötelessége bizonyosságot szerezni arról, hogy a történelem tanúsítja a Jézus istenségébe vetett legősibb hitet; valamint hogy az ásatások illetve a régészet is teljességgel igazolják a Szentírás hitelességét.*

### *Az ellenvetések érvelése*

Az utóbbi évszázadok sok mindent kérdésessé tettek: Kezdődött ez az un. felvilágosodással, folytatódott a kommunista ateizmussal, majd a napjainkban megjelenő keresztényellenességgel.

A Krisztus-tagadó logika a felvilágosodás kora óta így érvelt: Jézus halálától évszázadoknak kellett elmúlnia addig, amíg a mai Újszövetségi Szentírás kialakult. Jézusból csak a több évszázadon át tartó legenda- illetve mítosz-képződés alkotott istent. – Ezt tanították a kommu-

nistakor könyvei, s lényegileg ezt a látásmódot veszi át Dan Brown: Da Vinci-Kód című regénye. Brown könyve szerint a *Jézus istenségébe vetett hit Krisztus után a 4. században alakult ki*: Nagy Konstantin császár terjesztette el. – Sajnálatos, hogy ez a könyv világszenzációvá tudott válni, és hogy a televíziós csatornák ismételt sugározhatnak hasonló szemléletű filmeket Jézusról és az evangéliumokról - amelyeknek alapvető kiindulási pontjait a történelmi kutatás régen megcáfolta.

### *Az ásatások „rétegei”*

A Szentföld legjelentősebb templomai alatt végeztek ásatásokat. Az ásatások döntő bizonyítékot nyújtanak arra vonatkozóan, hogy Jézus életének legfontosabb helyein már az *1. században templomokat emeltek*, és ezekben Őt a mai evangéliumok szellemének megfelelően *istenként tisztelték*.

Az ásatások felderítették a templomok történeti korszakait, lerombolásaik és újjáépítéseik nyomait. Lássuk az ásatások történeti rétegeit:

- A szent helyek történetiségének egyik legkiáltóbb bizonyosága **Hadriánusz** római császár nevéhez kapcsolódik. Ő meg akarta bosszulni a zsidó Bar Kochba vezette lázadást, ezért leromboltatta a szentföldi zsidó és keresztény kultusz-helyeket, és **135-ben pogány templomokat építtetett rájuk**. Mivel Hadriánusz templomrombolásairól a kor írói írnak, sőt a hadriánuszi szentélyek nyomai sokfelé még ma is megvannak, sajátos ellentmondásként, a császár a történelem számára *igazolta*, hogy e helyeken a keresztények – már 135-ben – Jézust mint Istent imádták.

- A következő évszám, amely a szent helyek eredetiségét igazolja: Kr. u. **325**. Hadriánusz templomainak helyébe Nagy Konstantin császár, illetve anyja, **Szent Ilona 325 után** kezdett hatalmas keresztény bazilikákat építtetni. Konstantin volt az első római császár, aki 300 éves üldözés után felszabadította a keresztényeket. A konstantini templomok maradványait sok helyen láthatják ma a turisták, pl. Betlehemben vagy Jeruzsálemben.

- Az 5. században sok szentföldi templomot *bizánci stílusban* megújítottak, díszítettek. E kor maradványai – templomrészletek és gyönyörű mozaikok – nagy számban fennmaradtak, és láthatóak ma.

- *614-ben a perzsák* dúlták végig az országot és pusztították el a keresztény szent helyeket. Néhány évre rá Herakliusz császár szétverte a perzsákat, majd Ómár kalifa (Mohamed 2. utóda) foglalta el az országot, és 638-ban megengedte a keresztény szentélyek helyreállítását.

- Amikor 1009-ben az örült Hakim szultán végigromboltatta a Szentföldet, egész Európa gyűjtött a szentföldi templomok felépítése javára. **A keresztések 1100 táján** valóban Jézus életének minden jelentősebb helyén hatalmas templomokat emeltek. E korszaknak építményei sok helyen egészben másutt maradványaikban ma is láthatóak.

*A keresztések utáni, illetve a napjainkig tartó korokkal* itt nem foglalkozunk, mert a szent helyek történetiségének, illetve Jézusig visszanyúló eredetüknek igazolásában az előző korok maradványai a meghatározóak. Igaz ez akkor is, ha egy-egy esetben (mint pl. a Beteszda fürdő) a 12. század utáni korban tűntek el valamely bibliai hely maradványai, amelyekre csak a 20. század ásatásai találtak rá.

- Természetesen a legmegrázóbb tény, amit a régészet feltárt, hogy **Jézus életének legfontosabb titkaira emlékező templomok alatt megtalálták a Jézus koráig visszamenő tisztelet nyomait**. – Már a Konstantin korabeli írások tanúsítják, hogy e császár kiásatta Hadriánusz szentélyei alól a Jézusra emlékező szent helyeket, s beépítette azokat templomaiba. Ezt igazolják az ásatások is. A kutatások során a hadriánuszi nyomok alatt többnyire megtalálták **az 1-2 századi tisztelet nyomait**, illetve a közvetlenül Jézus utáni kor keresztény templomainak maradványait.

## 2. fejezet

### JÉZUS ISTENSÉGÉNEK ÉS AZ EVANGÉLIUMOK HITELESSÉGÉNEK TÖRTÉNETI BIZONYÍTÉKAIRÓL

Mielőtt az ásatásokat részletesen bemutatnánk, meg kell kérdeznünk: vajon (az ásatásoktól függetlenül) igazolható-e a Szentírás hitelessége és Jézus istensége? - szemben a felvilágosodás óta tartó és a Da Vinci-Kód c. pamflet valamint hasonló filmek, előadások által most újra felvetett elképzeléssel: mely szerint Jézust csak a 4. század óta tisztelték-e istenként, illetve az Újszövetségi Szentírást csak a 4. században fogalmazták meg a mai formájában.

#### *Igazolható-e Jézus istensége?*

E témának könyvtárnyi irodalma van. Ha a választ össze akarjuk foglalni, röviden ennyit mondhatunk:

- Jézus közvetlen ismerősei és kortársai közül ezrével voltak, akik **életüket adták** azért, hogy Ő Isten. A nagy keresztényüldözések **Néró alatt, 64-ben** kezdődtek, tehát a vértanúk Jézus kortársai voltak! Az üldözésekben keresztények azért kellett meghalniuk, mert nem voltak hajlandók a császárt istenként tisztelni; illetve azt állították: hogy ők csak Jézust tisztelik istenként.

Ha az apostolok, Jézus ismerősei és *kortársai* vérüket ontották ezért, ez tanúsítja, hogy ők minden kétséget kizáróan megbizonyosodtak hitükről. Ha Jézus szavai és tettei nem igazolták volna istenségét, akkor ezt nem lehetett volna elhiteni ismerősökkel és kortársakkal, és még kevésbé haltak volna meg érte. (Az igazságért is ritkán áldozza fel valaki az életét, nemhogy egy hazugságért.) S a keresztények 300 év keresztényüldözése alatt kitartottak Jézus istenségébe vetett hitük mellett.

- 90-150 közötti pogány iratok (mint ifj. Plinius levele) és zsidó írások is tanúsítják, hogy a keresztények *Jézust Istennek tartják*.

*Ifj. Plinius* levele fennmaradt, amelyben 112-ben ezt a jelentést küldte a császárnak: „A keresztények rendszeresen összejönnek egy adott napon pirkadat előtt, hogy Krisztusnak, *mint istenüknek* énekeket zengjenek” (vö. ifj. Plinius levelek X. 96.c.112).

A *Talmud* megtiltja a zsidóknak, hogy Jézus nevében gyógyíttassák magukat. Ezzel igazolja annak valóságát, amiről az Apostolok Cselekedetei is szól, hogy Jézus nevében természetfeletti gyógyítások történtek, és ezt a zsidó vallási vezetők is olyannyira tapasztalták, hogy tilalmazniuk kellett ezt a gyakorlatot.

- 90-200 közötti időből nagyszámú keresztény írás maradt fenn, amelyek egyrészt idézik az Újszövetségi Szentírás könyveit, másrészt egyértelműen úgy beszélnek Jézusról, mint Istenről, vagyis úgy, mint maga a Szentírás. Ezek az írások nem kis részben megjelentek magyarul is, illetve megkaphatók könyvesboltokban.<sup>1</sup> A legfontosabb ilyen írók, illetve írások:

- Antiochiai szent Ignác (50-117),
- Hierapoliszi Papiász (130k),
- Szent Polikárp (+ 167)),
- Didache - A tizenkét apostol tanítása (150 tájáról),
- Jusztinus vértanú (100-165),
- Iréneusz (130-200),
- Alexandria Kelemen (kb. 150-215),
- Tertullianusz (kb. 165-225)

<sup>1</sup> Budapesten a Szent István Társulatnál már a 2. világháború előtt is kaphatók voltak az egyház korai íróinak írásai, újabbán Vanyó László szerkesztésében jelent meg egy sorozat, amely az ősegyház, s ezen belül az 1-2. századi egyházi írók írásai megtalálhatóak.

- Az elfogulatlan kutatók szerint az *Újszövetségi Szentírás könyvei 50-100 között* keletkeztek. Tehát Jézus kortársai írták azokat, és a kortársak olvasták. (A kortársak pedig nem fogadták volna el azt, ha nem lettek volna bizonyosak szavainak, történeteinek igazságában. És még kevésbé haltak volna meg Jézus istenségébe mások kifejezetten a Szentírás szavahihetőségébe vetett hitükért.)

### ***Igazolható a Szentírás hitelessége?***

- A kérdésre lényegileg válaszoltunk már az előző pontban. – Láttuk, hogy magyarul is megjelent az „Apostoli atyák” c. kötet (a Szent István Társulat kiadása), amelyben mindenkinek módjában áll utánanézni az imént idézett *keresztény írásoknak, amelyeket az 1. század végén, vagy a 2. században* keletkeztek. Kiderül, hogy ezekben oly sok szentírási idézet szerepel, hogy össze lehetne állítani belőlük az evangéliumokat és a páli levelek jelentős részét. Tehát nyilvánvaló, hogy a Szentírás ekkor már létezett, és használták.<sup>2</sup>

- *Az ásatások és leletek is igazolják, hogy a Szentírás a 2. század első felében már elterjedt a Római Birodalomban:* Egyiptomtól Rómáig és Kis-Ázsiától Galliáig. Tehát jóval korábban kellett íródnia.

- *A szentírási leletekkel kapcsolatban* tudnunk kell, hogy egyetlen ókori író írásairól nem maradtak fenn közelítőleg sem oly nagy példányszámban ősi szövegtanúk, mint a Szentírásról.

- A legrégebbiek közé tartozik az un. *Rylands papirusz*, amelyet Egyiptomban találtak, és 125 tájáról származik. Ez sz. János evangéliumának egy töredékét tartalmazza. (Csak töredéket, mert a papirusz olyan anyag, ami elporlad idővel, és rendkívüli ritkaság, hogy egy-egy darabkaja megmaradt). János evangéliumát 100 körül írta, és a papirusz jelzi, hogy 125-ben már eljutott a távoli Egyiptomba is.

- *A Bodmer papirusz, amely 160-170 tájáról származik:* Lukács és János evangéliumának részleteit tartalmazza.

- Híresek az un. *Chester Betty papiruszok*, amelyek a 2-3 századból származnak, és az Újszövetség 15 könyvének maradványai találhatóak közöttük.

- *Az Oxyrinchusi papiruszok a 2. század első feléből* valók, és mind a 4 evangéliumból találhatóak bennük idézetek, részletek.

- *A Muratori töredék (170 körül)* tanúsítja, hogy a mai újszövetség legtöbb könyvét már 170-ben, mint kinyilatkoztatott szent (kánoni) könyvet tisztelték.

A Szentírás mai összeállítását (a „kánont”) tekintve igaz, hogy néhány – főleg ószövetségi - szentírási könyvvel kapcsolatban vita folyt, vajon a Szentíráshoz tartozónak tekintsek-e őket, s ez a vita a IV. században zárult le. Az újszövetségi könyveket viszont a 2. században már bizonyosan kinyilatkoztatottnak tekintették. A *Muratori* töredék kánoni könyvként sorolja fel az újszövetség mai könyveit – néhány (un. deuterokanonikus) könyv kivételével.

- A korai kereszténység hitét az evangéliumokon és a korabeli írásokon kívül tanúsítják a *katakombákban található, II-III. századi feliratok és festmények* is. (Igazolják, hogy e korok keresztényei éppúgy hittek a kereszténység titkaiban, mint mi ma. Pl. Jézus feltámadásában, a szentmise titkában stb.)

- *Az ásatások tanúságtételéről* szólunk az alábbiakban.

Jelen *könyvünkben* és DVD-nken a Jézus életének négy központi helyén – Názáretben, Betlehemben, Kafarnaumban és Jeruzsálemben, a Szent Sír felett, valamint a Beteszda fürdő felett – épült bazilikákról, a velük kapcsolatos ásatásokról és történeti adatokról adunk részletesebb összefoglalást. A Szentföld többi szent helyeit is bemutatjuk, anélkül azonban, hogy azok részletes régészeti elemzésébe belemélyednénk. A legfontosabb helyek történetének megismerése

<sup>2</sup> A témához vö. pl. Mócsy Imre: *Az evangéliumok hitelessége*. Ugyanő: *Mi a Biblia?* Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2007.

kielégítő választ ad a bevezetőben felvetett kérdésre, és fényt vet a többi helyek megítélésére is. Ezek történetének feldolgozása megtalálható a témával foglalkozó idézett művekben.

A DVD-n található képanyag a régészeti ásatások ismertetése mellett élményszerűen végigvezet a Szentföld legfontosabb helyein.

### 3. fejezet

#### NÁZÁRET és környéke

A keresztény ember lelkét megérinti ez a név. Itt testesült meg az Ige – itt „lépett a földre” Isten. Mária itt mondta ki igenjét. Jézus itt volt gyermek, itt nevelkedett, itt élte 30 éven át a munkás emberek csendes életét.

Jézus életének minden történeti emléke meghívás. Jézus 2000 éve *megtestesült itt*, Názáretben – azért, hogy *ma megtestesülhessen bennem*. Jézus földi életének nyomain akkor járunk helyesen, ha tudjuk: a szent emlékek arra hívnak, hogy Jézus élete ma folytatódjék bennünk.

*Názáret* nevét az ókor egyetlen írása sem említi. Sem az Ószövetségi Szentírás, sem a történetírók. – Erre alapozott a kereszténység-ellenes támadás a 20. században: mely szerint Názáret nem is létezett, csak az Újszövetség írói találták ki.

A 20. század ásatásaiból kiderül, hogy Názáret már a bronzkorban lakott helység volt. Az ásatások képet adnak arról is, milyen lehetett a városka Jézus korában; mintegy 600 fős település volt, előkerültek forrása, házai, gabonaraktárai, ciszternái, szőlőprései. (Ma Názáretnek 65.000 lakosa van; palesztinok; 30%-uk keresztény.)

Názáret (mint sok más város Izraelben) *sziklás hegyoldalba* épült. A sziklába és hegyoldalba való építkezés hazánkban alig ismert. Zsidó-ország viszont rendkívül sziklás vidék. A sziklákra építkezés vagy a barlangoknak lakásként való használata természetes volt, sőt néhol még ma is az. Így értjük meg mindazt, amit a következőkben az ásatásokról írunk. És így értjük meg a történetet is, amelyet az Evangéliumban olvasunk: hogy amikor Jézus prédikációja nem tetszett a názáretieknek, „kivitték a hegyre, amelyen városuk épült, hogy innen letaszítsák. Jézus azonban áthaladt közöttük, és elment” (Lk 4,30).

#### *Az Angyali üdvözlés bazilikája*

Názáret sajátos helyzetben volt az ásatások vonatkozásában. Mert itt 1960 táján új nagy bazilika építésébe kezdtek – a korábbi templom helyén. Ez alkalmat adott, hogy a helyet, a sziklakőig lehatolva, feltárják a régészek. Így, rétegről-rétegre mélyebbre haladva, feltárult a történelem.

#### *A mai templom „rétegezett” felépítése*

Az 1960-69-ig épült mai názáreti bazilika tervezője arra törekedett, hogy a régi épületek maradványait, a történelem tanúiként, minél jobban beépítse az új templomba.

- A XX. századi új templom szintje 9 méterrel magasabban van, mint az alatta levő bizánci templomé. De egy csillagforma nyíláson át le lehet látni az alsó templomba.
- Az alsó templom padlószintje azonos *bizánci* templomával, amely az **5. század** elejéről származik. Ebben korabeli mozaikokat is találtak: a főhajó közepén látható egy Krisztus-monogram (PX).

- E templom keleti részéből 7 lépcső vezet le egy mélyebben fekvő helységbe. Ez a tér magába foglalja a Jézus korabeli barlang-lakást az 1. századból. Az ásatások az igazolják, hogy ezt az **1. század óta** Mária házaként, az *angyali üdvözlet helyeként tisztelték*. Az oltárra ma ez van írva: „Verbo Caro hic factum est.” – „Az Ige itt testesült meg.”

- Az első századból származó feljegyzések, és az ásatások azt tanúsítják, hogy az első keresztények lakásokban jöttek össze (pl. Mária házában, amint erre a názáreti leletek utalnak, vagy Péter lakásában, amint ezt a kafarnaumi leletek között látni fogjuk). Az **1. század végén vagy a 2. sz. elején** e lakásokat a korabeli zsinagógák formáját követve alakították át, illetve bővítették ki. – Az itt talált zsinagóga-templom falán ilyen feliratot találtak: Üdvözlégy Mária (Xe Maria). A ház körül Heródes korából való kerámia- és cserépmaradványok kerültek elő; és feliratok, amelyek az 1. század óta itt élő tiszteletet igazolják.

- A felső templom főbejárata az északi homlokzaton nyílik, amely előtt a templom szintjével egymagasságú, trapézformájú teret képeztek ki. E tér betonszintje alatt a turisták is megtekinthetik a **Jézus-korabeli Názáret megmaradt „házait”**, sziklába vájt barlang-lakásait: benne a lakások struktúráját, a tűzhelyeket, ciszternákat, vermeket, szőlőpréseket, gabonátárolókat. E maradványok olyannyira áttekinthetők, hogy a régészek el tudják magyarázni általuk: miként lakhattak, élhettek itt a korabeli lakosok, illetve hogyan nézhetett ki a Szent Szűz, illetve a Szent Család lakása.

### ***Szent József temploma***

Az Angyali üdvözlet templomától kb. 200 méterre áll a **Szent József templom**. Ez alatt is található barlang-lakás Jézus korából; itt is találhatóak régi feliratok, ősi zsidó-keresztény szimbólumok. E templom emlékezik a *Szent Család házára*, ahol Jézus élt Józseffel és Máriával. Az oltáron ez a felirat olvasható: „Jézus itt engedelmeskedett szüleinek.”

*A zarándok megrendülten gondolja el: Ez volt a helyszíne Jézus 30 éves rejtett életének, amelyről Szent Lukács evangéliuma ennyit ír: „Jézus pedig növekedett, bölcsességben, korban és kedvességben, Isten és emberek előtt” (Lk 2,52).*

### ***Ain Karem – Mária meglátogatja Erzsébetet***

Az angyali üdvözlet után „Mária útra kelt a hegyek közé – olvassuk a Szentírásban – és Juda egyik városába sietett.” Itt találkozott Erzsébettel, akinek köszöntésére megmozdult méhében a gyermek, s Mária ajkáról a hála szavai fakadtak: „Magasztalja lelkem az Urat” (Lk 1,39-56). Ain Karem Jeruzsálemtől 7 kilométerre fekszik. Názárettől kb. 140 kilométerre.

A látogatás templomában mindenféle nyelven, magyarul is olvashatjuk a Magnificat hálaimát; hasonlóan amint Keresztelő János születésének templomában Zakariás hálaimáját, a Benedictust.

### ***Kána***

„A galileai Kánában kezdte Jézus csodatetteit” – írja az evangélium (Jn 2,1-11).– Kána 8 kilométerre fekszik Názárettől. Jézus első csodájára emlékeznek itt: Mária kérésére borra változtatta a vizet...

### ***Tábor***

Názárethez közel fekszik a Tábor hegye.

A szentföldi zarándokot újra és újra megérinti, amikor az útjelző táblán kiírva lát ilyen nevet, mint Kána vagy Naim, amelyek Názáret közelében találhatóak. Útközben a Tábor hegy felé, haladunk el Naim városkaja mellett, ahol Jézus feltámasztotta a síró özvegy fiát.



A 3. századig követhető a hagyomány, hogy a Tábor hegyet tisztelték a színeváltozás helyének. „Jézus színében elváltozott előttük...” – Itt nyílt meg a menny az apostoloknak... (Mt 17,1).

*A zarándoklat akkor élő, ha a szent helyeken találunk időt az imára. Az imában elevenedik meg a múlt, és válik meghívássá a jelen. Leülünk imádkozni, beszélgetni. Jézus ma is meg akar jelenni köztünk – hogy mondhassuk: „Uram jó nekünk itt lenni” – mert te velünk vagy.*

#### 4. fejezet

### BETLEHEM és környéke

Betlehem Dávid városa (Vö. Ruth 4,11-12). Betlehembe jött Sámuel, hogy Dávidot királlyá kenje. Mikeás jóvendőlése szerint Betlehemből születik a Megváltó (Mik 5,1-4). Izaiás így jóvendöl: „Vessző kél majd (a betlehemi) Jessze törzsökéből, és hajtás fakad gyökeréből; s ő zászlóként áll a népek előtt” (Iz 11,1,10).

Jeruzsálemtől 8 km-re, délre fekszik; 777 méter magasan a tengerszint felett, Názárethez és Jeruzsálemhez hasonlóan hegyoldalon. Átmenet a sivatag és a termékeny vidék közt. Két dombra épült, a magasabbikon állt a városka, az alacsonyabbon volt a barlang, s áll ma a Születés bazilikája. – Lakosai palesztin arabok. Lélekszáma 30.000, 30%-uk keresztény.

#### *A Születés bazilikája*

A születés temploma a **legrégebbi** megmaradt szentföldi bazilika. - Bár mai formája lényegileg 530-ból való és *Jusztinus* császár építette, sok eleme régebbi: **326 táján** épült, **Nagy Konstantin bazilikából** maradt meg.

*A perzsa invázió 614-ben a Szentföld összes templomát elpusztította, kivéve ezt. Vajon ez hogyan maradhatott meg? A homlokzatán levő mozaik a napkeleti bölcseket ábrázolta. A bölcsek ruházatában, a hagyomány szerint, a perzsák saját népük viseletére ismertek, és ezért megkímélték az épületet.*

A templomot baloldaltól római katolikus kolostor és jobboldaltól ortodox kolostor fogják körül. (Az egész Szentföldre jellemző, hogy szent helyein a keleti és nyugati egyház osztozik, esetenként külön kolostorokat, templomokat épít köréjük.)

A templom nagy bejáratait befalazták, és csak kicsiny ajtót hagytak nyitva. Ezzel akadályozták meg, hogy a törökök ne vezethessék be ide állataikat.

A térség vallási helyzetét jelzi, a templommal szemben álló Omar mecset, a 7. századból.

#### *Mit mondanak az ásatások?*

A bazilika 54 méter hosszú, 26 méter széles, öthajós. Az 1. századig visszamenő hagyomány szerint Jézus születésének barlangja fölé épült.

*Szent Jusztinosz* vértanú (+165), az első keresztény filozófus, írt már a Betlehemi barlang meglétéről és tiszteletéről. Írt róla *Origenesz* is, korának híres írója: Ő 210 tájt bejárta Palesztinát, hogy szemtanúként beszélhessen Jézus életének helyeiről. „Betlehemben mutatják Jézus születésének barlangját – írja -, és a jászolt, ahol pólyába volt takarva; amint ez megfelel a születésről szóló evangéliumi elbeszélésnek. Ez a tény közismert azon a vidéken. Hitünk ellenségei is tudják, hogy itt született Jézus, akit a keresztények *imádnak* és csodálnak”. - Hasonlóan írt a 300-as évek táján *Eusebius*, a maga korának legismertebb egyházi történetírója.

Két zarándok beszámolója is fennmaradtak, az egyik 333-ból (az un. *Bordói* Zarándoké), a másik 383-ból. Az utóbbiban *Eteria* zarándoknő nemcsak a szent helyekről, templomokról ír, hanem a szentföldi hívők pezsgő hitéletéről. Bemutatja a liturgiák lefolyását, a szent helyeket látogató hívek áhítatát is!

- A **Konstantin** féle, **326**-ban épült, bazilikában tűzvész pusztított, ezért kellett azt újjáépítenie *Jusztínusz* császárnak 530-ban.
- A **konstantini** bazilika legláthatóbb **maradványai** a márvány korinthusi oszlopok, amelyek tartják a mennyezetet. Ugyancsak annak padló-mozaikját láthatja a turista a jelen padlózat alatt mintegy 75 cm-el – védőüveg alatt. Jusztínusz tehát egy általa méltóbbnak ítélt padlóréteget húzott a konstantini mozaik-padló fölé.
- A templom falain a 12. századból, a **keresztesek** korából származó mozaik-képek maradványai láthatóak.
- A Konstantin, illetve Szent Ilona féle templom annak a szentélynek helyére épült, amelyet **Hadriánus** császár emeltetett **135-ben**. – Amint láttuk, ez a római császár a szentföldi zsidó és keresztény szent helyeket profanizálni igyekezett, s a születés barlangja fölé is pogány szentélyt emelt. Hadriánus szentélyéről a 2. századbéli keresztény írók beszámolnak, majd beszél róla Szent Jeromos is, aki 34 évig élt Betlehemben (385-től). A hely folyamatos tisztelete mellett Hadriánusz is egyértelművé tette Nagy Konstantin számára, hova kell építenie bazilikáját.

### *A születés barlangja*

A bazilika több barlangra épült. - A templom központjában *lépcsőn* lehet lemenni a *születés barlangjába*. Jézus születésének helyét ezüst csillag jelzi, a felirattal: „Hic de virgine Maria Jesus Christus natus est – Itt született Jézus Krisztus Szűz Máriától.” *A születés barlangját*, a régészeti **leletek** tanúsága szerint az **1. századtól** látogatták a hívek. – A barlangokat 1962-64 között archeológiailag megvizsgálták és restaurálták. A kutatók szerint az valóban Jézus születési barlangja.

Tanulságos a betlehemi barlanggal és a szent helyekkel kapcsolatban *Szent Jeromos* egyik írása 390 táján. A helyeket a hívek áhítata – érthetően – a legnagyobb pompával feldíszítette. Jeromos viszont így vélekedik: „Azzal a felkiáltással, hogy tiszteljük Krisztust, eltávolítjuk az eredeti jászlat, és ezüst jászolt teszünk helyére. Számomra az, amit elvittek innen, sokkal drágább volt... Nem ítélem el azokat, akik ezt tették. De csodálkozva látom, hogy a világ Ura, teremtője nem aranyban és ezüstben akart születni, hanem istállóban.”

*Szent Lukács* evangéliumában olvassuk a karácsonyi történetet: „Meggzülte elsőszülött fiát, pólyába takarta és *jászolba* fektette, mert nem kaptak helyet a szálláson” (Lk 2,7). A történet a mi elképzeléseink szerint riasztó. A környezetet ismerő számára érhetőbb. A szentföld-kutatók úgy fogalmazzák: hogy a „szálláson” - esetleg barlang-lakásban - nem volt már hely, ezért a mellette levő barlang-istálló nyugodtabb helynek bizonyult Mária számára a szüléshez. - A mondottak nem változtatnak a sokszor megcsodált tényen, hogy Jézus a legszegényebbek közé jött, közöttük született!

A születési barlang hátuljában látható a falba vájt szikla-jászol. – A *barlang-jászol* ismerős volt a korban, sőt létezik napjainkban is. Sokan imádkoznak itt is: „Meggzülte fiát és jászolba fektette...”

*Az ember megrendülten térdel a születés kápolnájában. Itt született Jézus. Itt lépett föl Isten Fia. Évszázadokon át zarándokok százazrei adtak itt hálát Jézus születéséért. A zarándokban – és a szentföldi képeket nézőben is – fel kell, hogy szakadjon a kérdés: Jézus, helyet talál-e ma énbennem? Meg tudsz-e születni ma közöttünk (Mt 18,20)?*

### *A többi barlangok*

A születési barlanggal – és a templom alatti többi barlanggal – kapcsolatban is emlékeztetnie kell idénünk, amit a Szentfölddel ismerkedve láttunk: A terület jelentős részét (kovakővel keveredő) mészkő hegyek fedik. Izrael városai többnyire hegyekre, hegyoldalakra épültek; a lakóhelyek gyakran barlangok vagy sziklába vájt üregekhez kapcsolódó lakások voltak. A barlangok istállóként is szolgáltak. A születési barlang környékén is *több barlangot* találtak, amelyeket Jézus korában lakásként vagy istállónak használtak. A barlangokat az Ószövetségi Szentírás is sokszor emlegeti, hasonlóan az újszövetséghez. Jézus barlang-istállóban született; sziklába vájt barlangba temették (Jn 11,38); szikla-sírba temették Lázárt is. Jézus szemére vetette a zsidóknak, hogy a templomot „rablók barlangjává” tették (Mt 21,13) stb.

A templom alatti barlangok közül az egyiket az *aproszentek kápolnájává* alakították. Egy másik barlangot Szent *Jeromosról* neveztek el. Ő azért költözött a Szentföldre 384-ben, hogy megismerje Jézus nyelvét és világát, valamint lefordítsa latinra, a kor nyelvére a Szentírást. Az ő fordítását, a Vulgátát használta az egyház évszázadokon át, a legutóbbi korokig. *Jeromos* egy ilyen barlangban imádkozott és dolgozott – a hagyomány szerint.

*Az 1964-es ásatások alkalmával sok barlang-sírt is találtak a születés grottája körül, amelyek jelzik, milyen sokan akartak az Üdvözítő születési helye közelébe temetkezni.*

### *Történelmi rétegek a Születés bazilikája alatt*

- **530-ban Jusztinus** császár alakította ki a templom mai formáját
- **326 táján Nagy Konstantin** bazilikája
- **135-ben Hardiánusz** pogány szentélye
- **1-2. századi barlangok és tisztelet nyomai** a templom alatt

### *A pásztorok mezeje*

„Nem messze onnan pásztorok tanyáztak, és éjszaka legeltették nyájukat...” (Lk 2,8) - Mintegy 2 km-re a Születés bazilikájától áll egy templom, ahol a pásztorokra, és az angyali híradásra emlékezve imádkoznak a zarándokok. „Nagy örömet hirdetek nektek, megszületett a Megváltó Dávid városában...”

Itt áll a „Gloria in excelsis” (Dicsőség a magasságban) kápolna: amely nomád sátorra is, barlangra is emlékeztet. Mellette barlang, ahová a pásztorok behúzódhattak nyájakkal. (Az ásatások szerint az 5. században már bizonyosan templom és kolostor állt ezen a helyen.)

## 5. fejezet

### KAFARNAUM és környéke

#### *Kafarnaum – az ásatások szemszögéből*

A Genezáreti tó partján fekvő Kafarnaum a régészeti kutatás különös helye, mert ez az egyetlen olyan neves újszövetségi város, amely időközben megsemmisült.

A történelmi forrásokból van adatunk arról, hogy Kafarnaum településként működik még a 4. században. De a későbbi forrásokból nem derül ki, mi történt e helységgel. A XV. századból

ismerünk egy feljegyzést, mely szerint Kafarnaum romokban hever. Ettől kezdve a helységnek még a pontos helye is feledésbe merült.

Másutt a kutatást nehezíti, hogy a helyiségeket a mai napig lakják. Itt a régészeket semmi nem akadályozta, hogy kutassanak.

### *Kafarnaum – Jézus városa*

Miután Jézust elűzték Názáretből, működésének központi helye Kafarnaum lett. Az Evangéliumok Kafarnaumot „az Ő városának” nevezik (Lk 4,31; Mt 9,1).

Itt lakott a két apostol-testvérpár, Péter és András, valamint Jakab és János, akik az apostoli kollégium belső körét alkották.

Itt gyógyította meg Péter anyósát, és itt bocsátották le a tetőn át az inaszakadtat. Itt támasztotta fel Jairus leányát (Mk 5,22), és gyógyította meg a vérfolyásos asszonyt (Mk 5,25).

Itt lakott Jézus hosszú időn át, feltehetően Péter házában, amely fölé templomokat emeltek.

Kafarnaum Izrael legfontosabb útvonala, a „Tenger Útja” mellett fekszik, amely Egyiptomot Szíriával és Mezopotámiával összeköti. Ezért itt fő vám-hely volt. Ez is magyarázza, hogy Jézus itt hívta meg - a vámtól - Mátét, a vámost (Mt 9,9).

Itt gyógyította meg Jézus a pogány százados szolgáját, akinek szavait idézzük áldozás előtt: „Uram nem vagyok méltó...” (Mt 8,5).

A kafarnaumi zsinagógában mondta el beszédét az örök élet kenyeréről (Jn 6,59): „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az bennem marad, és én őbenne.” – E beszéd után hagyta el őt a tömeg, az apostolok viszont megvallották: „Uram kihez mennénk, az örök élet igéi nálad vannak!” (Jn 6,68)

### *A zsinagóga*

A kafarnaumi ásatások az 1900-as években kezdődtek. Ekkor egy angol kutató romokat fedezett fel a Genezáreti tó partján, és a kafarnaumi zsinagóga maradványainak vélte azokat. Néhány hetes feltárás után egyértelművé vált, hogy a feltevés igaz volt. Megállapították, hogy egy nagyméretű, 24x18 méteres imaház állt itt. Ez tehát a zsinagóga, amelyben Jézus tanított és az eukarisztikus beszédet mondta?

1968-ban a ferences régészek új kutatásba fogtak. Hatalmas munkával megpróbálták összeilleszteni a zsinagóga megmaradt darabjait, hogy helyreállítsák, amennyire lehet, az eredeti épületet. A kutatás meglepően sikerült: mind inkább kirajzolódott az egész épület képe, úgy ahogy ez ma látható. De közben az is kiderült, hogy ez a zsinagóga nem a Jézus-korabeli, hanem a 3-4. században épült.

*És vajon hol volt Jézus zsinagógája?* Az ásatás közben megszületett a válasz. Amint a zsinagóga alapjai mellett a mélybe hatoltak, látták, hogy a jelen épület egy korábbiak alapjaira épült. A ma látható 3-4. századi maradványok fehér mészkőből vannak; az alatta levő, ma ugyancsak jól látható épület-kövek fekete bazaltból. (Ez a másik kőzet, amelyet a Szentföldön építkezésre használtak.) Ez volt tehát a zsinagóga, amelyben Jézus tanított.

### *Kafarnaum városa*

Az ásatások során, mintegy másfél méterrel a jelen szint alatt húzódó rétegben egy egész városka nyomait is feltárták. Láthatóvá vált a házak szerkezete, azok szobái, kerítése, kapui, s az utca is, amelyről nyíltak. Találtak tűzhelyeket, kő-malmot, cserépedényeket. Több ház hátuljánál láthatóak a lapos tetőkre felvezető lépcsők. Ezek megvilágítják a Kafarnaumban történt esetet: a bénát felvitték a háztetőre, hogy lebocsássák Jézus elé. – Bizonyára ilyen lépcsőn vihették fel őt a tetőre! (Mk 2,1-12).

A feltárt település egyértelműen Jézus korából való. Itt járt tehát, itt tanított, itt tett csodákat. És itt is élt, a Szentírás utalásai szerint, Péter házában.

### *A mai templom – és Szent Péter háza*

Az 1990-es években épült kafarnaumi új templom a szentföldi templomok gyönyörű példája. Szent Péter háza felett áll. A templom közepén levő üvegen keresztül, illetve a templom alatt, láthatóak a különböző történelmi rétegek.

- Az új templom *nyolcszögletű*. Azért, mert az ásatások során a zsinagógával azonos korú talajrétegből előkerült egy **5. századi nyolcszögletű bizánci** stílusú 22,5 méteres átmérőjű (azaz nagy) keresztény templom. A jelek mutatták, hogy a Péter háza fölé épített keresztény templomot találták meg, amely az 5. században épült. Ha a mai templom közepén lenézünk, ennek a templomnak maradványait láthatjuk.

- Vajon a templom alatt Péter házának maradványai volnának? – kérdezték az ásatást végzők. – Fennmaradt egy szentföldi zarándok (Eteria) beszámolója a 4. századból, amelyben azt olvassuk, hogy Kafarnaumban egy templom áll, amely szent Péter háza fölé épült. – Ásni kezdtek, és másfél méterrel a bizánci szint alatt egy ugyancsak *nyolcszögletű épület* falai bontakoztak ki: annak a **templomnak** falai, amelyről a zarándok-beszámoló is említést tesz; amelyet a **2. században építettek** rá Péter házára a keresztények.

- E zsinagóga-templom alatt pedig egy ház maradványai kerültek elő. A falak **Kr. u. az 1. századból** valók. **Szent Péter házának** falai. A házat vallási összejövetelekre használták. E falak közt élt minden bizonnyal maga Jézus is. Ezt jelzik a falba karcolt jelek, feliratok, a kerámia-maradványok. – A feltárások nyilvánvalóvá tették, hogy a zsidó-keresztények első generációja összejövetele helyként, templomként használta Péter házát. Feljegyzések utalnak rá, és ésszerűen is feltételezhetjük, hogy Jézusnak és az apostoloknak rokonai, illetve az első keresztények gondosan őrizték a helyeket, ahol Jézus élt, és összejövetele célra is használták azokat. Nyilván így tettek Názáretben és Kafarnaumban is. Az ásatások jelzik, hogy Péter háza idővel nem bizonyult elég nagyknak, és – a 2. században – megnövelték templom-területet, és nyolcszögletű térére alakították azt.

*Amikor a templomban jártunk, szentségimádás volt. Letérdeltünk: „Jézus – itt jártál. És most is itt vagy.” - Zarándokok jönnek a világ minden részéről. Ugyanazt a hitet érezzük bennük, amit mi is átélünk. Hálát adunk, hogy közénk jöttél – hogy köztünk éltél – itt. És még inkább hálát adunk, hogy köztünk akarsz élni – a világ végéig. Ahogy itt otthon voltál Kafarnaum utcáin, házaiban, úgy akarsz otthon lenni a mi városunkban, utcáinkon, lakásainkban.*

### *A Genezáreti tó*

A Genezáreti tó. Jézus tava. Sokszor olvassuk az Evangéliumokban: Jézus a Galileai tenger mellett járt... Bárkába szállt, átkelt a tavon, leült a tó partján (vagy egy bárkában), és tanított. – Jézus a tó halászaik közül választotta ki legtöbb tanítványát – Pétert és Andrászt, Jakabot és Jánost, Fülöpöt és Bertalant. Sok csodát művelt e tavon: lecsillapította a háborgó vizet; járt a hullámokon; hívta Pétert, hogy járjon a vízen.

A Genezáreti tó 21 km hosszú, 11 km széles. Mélysége 40-45 m. A tengerszint alatt 200 méterrel fekszik. Szép időben túlsó oldalán, 800 méterre emelkedő hegyek, távolabb a Hermon havas csúcsai jelennek meg.

A zarándokok általában maguk is bárkába szállnak, hogy megelevenedjenek előttük Jézus életének eseményei.

Eteria írja, 4. századi úti beszámolójában, hogy a tó partján, Kafarnaum mellett még három helyen emlékeznek Jézus életének eseményeire. E helyeken ma templomok állnak:

### ***A kenyérszaporítás temploma***

Az ásatások feltárták a templomot, amelyről Eteria is említést tesz – s amelyben a csodálatos kenyérszaporításra emlékeztek. A szent Ilona építette bazilika egy korábbi templom alapjaira épült, majd a fölé került a bizánci templom, az 5. században. A gyönyörű bizánci padlómozaikok ma is láthatóak. Középen az 5 kenyér és 2 hal mozaikja. A templom előtt tábla ismerteti annak történetét – és a korszakokat, amelyről az ásatások beszélnek. A jelen padlózatnál egy réteggel mélyebben, védőüveg alatt, látható a Szent Ilona féle templom padlója, 326 tájáról.

### ***A boldogságok hegye***

A hagyomány szerint itt mondta Jézus a hegyi beszédet, itt hirdette a nyolc boldogságot. Az ősi templomok után ma új – nyolcszögletű, kupolás – templom áll itt. Minden oldalán egy-egy boldogság ábrázolását láthatjuk. A templom kertjéből és az oltártól is szép kilátás nyílik a Genezáreti tóra. Olyan sok látogató, hogy nemcsak a templomban, hanem annak kertjében is van mód a szentmise ünneplésére.

### ***A csodás halfogás – és a főhatalom átadása***

Jézus feltámadása után megjelent apostolainak: és a sikertelen éjszakai halászás után a csodás halfogásra küldte őket. Ezt követően erősítette meg Pétert a fő-hatalomban: „Legeltesd bárányaimat, legeltesd juhaimat”. Ezért a templomot hívják a primátus templomának is. Az ásatások szerint, az ősi tiszteletet megpecsételve, a 4-5. században már biztosan állt itt templom. Az apszis alatt a főhelyen az a szikla látható, amelyet a zarándokok az Úr asztalának neveztek: a hagyomány szerint Jézus ezen a sziklán adta a partra szállt tanítványoknak a kenyeret és halat (Jn 21,15-19).

*Leülünk a tó partján. Nézzük a tavat, a környéket. Jézus itt járt, gyógyított, tanított. Olvasuk Márk evangéliumát. Az első 9 fejezet Kafarnaum és a Genezáreti tó „körül” zajlik. Új tartalommal telnek meg ezek az elbeszélések, itt olvasva, ahol történtek. – A történetek itt kezdődtek. És Jézus folytatni akarja életét bennem, közöttünk.*

## **6. fejezet**

### **JERUZSÁLEM**

#### **a Feltámadás Temploma és a Beteszda fürdő**

Ha a keresztény Jeruzsálem nevét hallja, Jézus életének sok-sok eseménye jut eszébe! Itt mutatták be a Gyermeket a templomban, itt veszett el és találták meg Őt szülei. Működése során többször járt Jeruzsálemben: tanított, majd siratta a várost. Itt volt az Utolsó Vacsora; itt járta végig szenvedése útját; itt halt meg, támadt fel és ment a mennybe. Feltámadása után pedig Jeruzsálem lett a kereszténység bölcsője, az első keresztény közösségek otthona...

A Jeruzsálemben látogató hívőket leginkább a „Szentsír templom” vonzza. Ez a hely Jézus életének és a kereszténységnek legnagyobb titkát hirdeti: Isten Fia magára vállalta az ember minden nyomorát, a bűnt és a halált, majd legyőzve azokat feltámadt. A bazilikát „Szent-sír” templomnak is hívják, hiszen Jézus sírját őrzi. Évszázadokon át azonban csak Anasztázisznak, a feltámadás templomának nevezték. Ez a név jobban tükrözi a hívő látásmódot.

A Feltámadás temploma valamiképp jelképe lehet a kereszténységnek abban a vonatkozásban is, hogy hány-szor támadtak ellene gyilkos dühvel, és nem sikerült megsemmisíteni. Hat-hétszer lerombolták, tetőszerkezetét felgyújtották, Hakim szultán a földdel tette egyenlővé. De a leromboltatások után néhány évtized múlva mindig újjá építették: és az újjáépítők nagy gonddal mindig központi helyre tették a szent sírt, és a Kálvária-sziklát. Erről beszámolnak a megfelelő korok írói, és ezt igazolják a legújabb ásatások is.

A templomot annyira körülépítették kolostorokkal, hogy csak déli bejárata, tornya és kupolái láthatóak.

### *A feltámadás sírja és a Kálvária – az ásatások tükrében*

A templom nagyobbik, 50 méteres, kupolája Krisztus sírja, a feltámadás sírja fölé emelkedik. – A kisebbik kupola a Kálvária sziklája felett áll.

A templomban megrendült tömeg áramlik reggeltől estig. Imádkozó emberek, csoportok állnak sorba, hogy legalább néhány percre bejussanak a sírba, hogy megérinthessék a Kálvária szikláját.

A szent helyekkel, sajátosan ezzel a legjelentősebb templommal kapcsolatban is, sokan felteszik a kérdést: Vajon egy városban, amelyet sokszor a földig romboltak, milyen esélye van annak, hogy itt valóban az eredeti Golgota sziklát és az eredeti sírt láthatjuk... A régészek erre a kérdésre keresték a választ.

Annyi köztudott volt a templom történetéről, hogy azt hétszer kellett újjáépíteni. Hakim szultán a földdel tette egyenlővé. De a leromboltatások után, néhány évtized múlva, mindig újra állt. Az építkezésekről szóló beszámolók pedig mindig feljegyzik – hogy az újjáépítők középre tették a szent sírt és beépítették a Kálvária sziklát.

- A ma látható, sokszor újjáépített templom lényegileg az 1100 táján, a *keresztesek idején* készült. - Számos eleme azonban a korábbi templomok része volt.

- Több *oszlopáról* a régészek sokáig azt tartották, hogy ezek **a 326 táján épült konstantini** bazilikából valók. Az utóbbi évtizedek elemzése azonban kimutatta, hogy még régebbiek: a **135-ben Hadriánusz építette** szentély oszlopai, amelyeket Konstantin csak beépített templomába. – A bazilika többszörös összeomlása után e kötömbök épen maradtak, majd a *keresztesek* ismét be tudták illeszteni azokat a ma látható templomba.

- **A bazilika alatt**, a történelmi korszakokat jelző rétegek közt megtalálták Nagy Konstantin templomának falait **326-ból**,

- alatta a **hadriánusi** pogány templom falait is **135-ből**.

A kor történetírói, pl. *Euzébiusz* beszámoltak: hogy Konstantin a *Hadriánusz építette* szentély alatt kereste és találta meg Krisztus sírját és mellette a Golgota szikláját.

*Szozomenosz* egyháztörténész 443-ban írta, hogy amikor *Konstantin* a templomát építette, a keleti oldalon meghagyta a *hadriánuszi* templom falait és a bejárati frontot. Kijelentése alapján kutatni kezdtek, s 1500 évvel e beszámoló után feltárták a jelzett falakat és kapukat. A 135-ben épült kőfalak a mai épület részeit alkotják, s mintegy *35 méter hosszan* jól láthatóak. Ugyancsak több helyen láthatóak a hadriánuszi templom oszlopai, kapui, amelyek a mai épület részévé váltak.

Az épület alatti ásatások során, a hadriánuszi falak körül pénzermeket találtak: a legrégebbieket 150 körüli évekből, azaz Hadriánusz korából; majd még többet a konstantini korból.

### *Jézus sírja*

A templom közepén, díszes baldachin (fedélzet) alatt áll a Feltámadás sírja. Ez eredetileg egy nagyobb sziklába vájt sírbolt volt (Mt 27,60), de a templom építése során a mögötte levő sziklarészeket eltávolították, hogy a sír a bazilika közepére kerülhessen.

Jézus sírjának szerkezete hasonló azokhoz a sírokhoz, amelyeket e korból a környéken találtak: sírkamrával, előtérrel, és „ajtóként” görgethető sírkővel. E sírkamra is kis előtérből nyílik, amelyben ma a Jézus sírjához járulni akarók várakoznak.

1009-ben *Hakim* szultán a földig romboltatta a sírt, de a szemtanúk leírták, hogy a kemény sírpadot nem tudták széttörni. Így a sírpadot, amely ma látható, eredetinek tartják a régészek. Itt feküdt Jézus teste. Ezt márvánnyal burkolták, hogy védjék. – A sír formájáról több beszámoló maradt fenn. Amikor a sírkamrát újjáépítették, eredeti alakjában állították helyre azt. A kamrában 3-4 ember fér el imádkozva.

A régészet a kicsiny részletekben is igazolja az Evangéliumi beszámolókat. – Szent János evangélista írja: „Mária lehajolt és benézett a sírba, ahol a holttest volt, s két angyalt látott ott ülni: egyiket fejétől, másikat lábától” (20,12). Amikor az ásatások során feltárták a sírt, valóban egy *sír-padot* találtak benne, ami megfelel az Evangélium leírásának.

Márk evangéliuma ezt írja továbbá: „Péter és János bementek a sírba, s *jobbról* egy fehér ruhába öltözött ifjút láttak...” (Mk 16,5) Valóban a sír-pad a belépő számára *jobbról* fekszik.

A legérdekesebbnek találták a régészek János evangélistának ezt a megállapítását: „Azon a helyen, ahol Jézust keresztre feszítették, volt egy kert, s a kertben új sírbolt, amelybe még *senkit nem temettek*.” (Jn 19,41). A kutatók meglepetten állapították meg, hogy a környék sírjai mind családi sírboltok voltak, több személy számára készültek. Egyetlen sírt nem találtak itt, amely egy személy számára készült volna.

Az ásatások során sok sírt találtak a templom alatt, amelyeket Kr. korában használtak: a templomtérből lépcsőkön juthatunk le azokba. – Az evangélium elmondja, hogy Jézust Arimatiai József temette el egy új sírboltba (Mt 27,60). A Jézus sírja mellett talált egyik sírban Arimatiai József sírját tiszteli a hagyomány.

### *A keresztfeszítés sziklája*

Hogyan tudjuk elképzelni: hogy a templom magába foglalja a sírt is, és a Golgotát is?

Szent János evangélista írja: Jézust a Golgotán, más néven Kálvárián feszítették keresztre. „Ennek közelében volt egy kert, s benne egy új sírbolt – amelybe Őt temették” (vö. Jn 19, 17.41).

Több 4. századi feljegyzés megmaradt (Euzébiosz, Etéria, bordoi zarándok), amelyek elmondják, hogy Konstantin a Golgota szikláját beleépítette templomába. Jeruzsálemi szent Círill püspök 12 évvel a bazilika felszentelése után írja: mindannyian tudjuk, hogy a bazilikában a Golgota szikláját érinthetjük, amelyen Jézus keresztre állt. Olvasói, illetve beszédeinek hallgatói a falak építésének szemtanúi voltak. Szavainak igazságát kortársai szavatolják.

A templom építésekor a Golgota sziklát is elválasztották a nagyobb sziklatömbtől, amelynek része volt, hogy beleépíthessék a templomba.

A Golgota szikla, a sírtól mintegy 40 méterre magasodik, a templomon belül. Lépcsőn jutunk fel oda, a keresztfeszítés helyének kápolnájába. – Az oltár alatt szikladarab látható. Az ősi hagyomány szerint itt állt Jézus keresztre.

Az ásatások nyilvánvalóvá tették, hogy az oltár alatti kő, egy körülbelül 10 méteres sziklának a csúcsa. A Kálvária kápolna alatt egy másik szikla-kápolnát is találunk. Ebben a Golgota



sziklának egy mélyebben fekvő része látható. Ezt Ádám kápolnának nevezték, jelképezve: hogy a halált, amely Ádám bűne által következett be, Jézus keresztdozatával legyőzte.

A templom bejárata közelében, a Golgota szikla tövében, egy márványlap és mozaikok emlékeztetnek az eseményre, hogy Jézus levették a keresztről, és édesanyja ölébe helyezték.

A Feltámadás Templomában mindenfelé térdelnek, a földre borulnak. Itt is áll a sor, hogy a titokra emlékezve megérintessék a Kálvária követ vagy a követ, ahol Jézus teste feküdt. – Az emberekből sugárzik a hit: hogy nem csupán egy régmúlt eseményre emlékeznek, hanem át-élik: hogy Jézus meghalt és feltámadt értünk, Jézus ma életet ad nekünk.

*Milyen volt a Szentföldön? – kérdezték sokan, amikor hazaérkeztünk. Csak az sejtheti meg, aki tudja, milyen az elmélyült, megrendült imádság. Csak az értheti meg, aki borult már le lel-kében Jézus előtt; a Keresztfeszített Megváltó előtt – abban a bizonyosságban, hogy Ő élet-nek, az egész emberiségnek, az egész mindenségnek a Megváltója. Aki ismeri a hitből fakadó imát, az sejtheti meg: mit jelenthet szívemben imádni megfeszített és feltámadott Jézust, a min-denség Urát – miközben kezemmel érintem a sziklát, ahol az Ő keresztje állt, vagy fejemet hajt-hatom a márványlappal fedett kőre, amelyen a Megfeszített teste feküdt, s ahonnan feltámadt. - A földi maradványok-emlékek megrázóan közel hozzák a hitben átélt valóságot: hogy Jézus, az Isten Fia itt járt, ezek közt a hegyek között, ezen a földön... S ő ma is él, ma is szenved és fel-támadt: ebben a társadalomban, ezek közt az emberek között, ezen a földön.*

### ***A Beteszda fürdő***

A bibliai régészeti kutatásban fontos szerepet tölt be a jeruzsálemi Beteszda fürdő megtalálása, ezért a többi ismert szent hely bemutatása előtt tárgyaljuk ennek történetét – az ásatások vonatkozásában kiemelt helyek sorában.

János evangéliuma írja: „Van Jeruzsálemben a Juhkapunál egy fürdő, amelynek héber neve Beteszda. Öt oszlopcsarnok áll mellette.” Ott feküdt a „gyógyfürdő” medencéje mellett egy 38 éve béna ember, akit Jézus meggyógyított (Jn 5,1-8).

A fürdőről és az ásatásokról készült képek akkor igazán érdekesebbek, ha tudjuk, hogy a biblia történetiségét támadók egyik nagy érve volt évtizedeken át: hogy a Beteszda fürdő nyomait nem találták.

Alfred Loisy, a 20. század ismert vallás-kritikusa – s őt követve sok „elv-társa” – így érvelt. A Beteszda fürdő neve egyetlen ókori írásban sem szerepel: Josephus Flaviusnál sem, pedig ő részletesen ismertette a korabeli zsidó-országot. A fürdőt és a beteg meggyógyítását – amint sok más csodát is – János evangélista találta ki. Az elbeszélést még megfoghatóbbá próbálta tenni azzal, hogy pontosította: a fürdőnek öt oszlopcsarnoka volt. Pedig fürdő sem volt.

1959-ben azonban nyilvánosságra hoztak egy Qumranban talált réztekercset, amely izraeli földrajzi nevek között felsorolta a „Beteszda tó” nevét.

1958-59 tájt ásatások kezdődtek e területen, és előkerült nemcsak a fürdő, hanem az öt oszlopcsarnok is – úgy, ahogyan szent János leírta.

A kutatások kiderítették, hogy a fürdő fölött Jézus korától a keresztesek koráig templom állt, de amikor ez összeomlott, házakat építettek a hely fölé, s emiatt feledésbe ment.

Most azonban előkerültek a csoda emlékére épített templom rétegei, valamint maga a fürdő:

Érdekes, hogy a fürdő közelében szinte sértetlenül áll egy másik templom, amelyet ugyan-csak a keresztesek építettek 1150-ben. (Ez a *Szent Anna templom*, amelyben Szűz Mária szüle-inek házát, illetve a Szent Szűz születésének helyét tisztelte a hagyomány.)

*Az ásatások rétegei a Beteszda fürdő alatt*

- **A keresztések korából** származó templom maradványait találták meg, a fürdő mellett álló templommal azonos korszakból, nem sokkal a talajszint alatt.
- **Az 5. században épült bizánci** bazilika került elő néhány méterrel mélyebben.
- **135 tájáról a Hadriánusz** császár által épített szentélynek és fürdőnek falai is előkerültek
- **A Jézus korában** működő fürdőt is megtalálták az alsó rétegben

Az ásatások nehézségére utal, hogy a régészeknek itt **25 méter mélységig** kellett hatolniuk a feltárás során; 25 méternyi törmelékréteget kellett eltávolítaniuk, hogy a medence – öt oszlopcsarnokával együtt – az aljáig láthatóvá váljon.

A különböző rétegekben kerámiákat, pénzt és egyéb tárgyakat találtak, amelyek alapján egyértelműen meg lehetett határozni az évszázadokat.

A keresztény irodalomban is előkerült három feljegyzés – *Euzébiusztól* 331 tájáról; a *bor-dói zarándoktól* 333-ból, *Jeruzsálemi Cirill* püspöktől 380 tájáról –, amelyek a Beteszda fürdő fölé épített templomokról, illetve azok korábbi történetéről szólnak.

A Beteszda fürdő kiásása – sok más ásatással együtt – igazolja, hogy az Evangéliumokat olyan személyek írták, akik jól ismerték Izraelt, és Jézus korát.

## 7. fejezet

### SZENT HELYEK JERUZSÁLEMBEN

*Sok vallás szent városa*

Jeruzsálem nemcsak a keresztények szent városa, hanem a zsidók és a muzulmánok számára is szent.

A zsidók itt imádkoznak lerombolt templomuk falánál, amit a köznyelv siratófalnak nevez. E templom volt Jézus idejének temploma. Ide zarándokolt többször Jézus is családjával.

A templom helyén ma két mecset áll. A mohamedanizmus második zarándokhelye ez.

Bár a Szentföld történetében súlyosan megjelenik a keresztény mohamedán feszültség, a mecsetek láttán idézzünk fel egy „ökumenikus” történetet: Mohamed második utóda *Omár kalifa* 638-ban harc nélkül bevonult Jeruzsálembe. - A beszámolók elmondják, hogy a kalifát a pátriárka hívta – mivel eljött az ima ideje –, hogy imádkozzék a Feltámadás templomában. Ő így válaszolt: „Ha én a te templomodban imádkoznék, te búcsút vehetnél attól. Halálom után a muzulmánok elragadnák tőled mondván: itt imádkozott Omár.” – A kalifa a templom bejárata előtt imádkozott, s később ott épült a mecset, amely nevét viseli.

Ómár Betlehemben is hasonló módon védte meg a születés templomát. Ma a templom előtti téren álló mecset erre is emlékeztethet.

A zsidó templom helyén álló „arany-mecset” boltívén egy keresztényekhez szóló érdekes felírás olvasható: „Ti az írás népe, csak az igazat mondjátok Allahról. A Messiás Jézus, Mária Fia, Allah küldötte; Allahtól való Lélek, az ő Máriába helyezett igéje. Higgyetek hát Allahban és az ő Küldöttjében...”

*A keresztény Jeruzsálem*

Keresztény szempontból Jeruzsálem központi helye a Feltámadás temploma. De Jeruzsálemben történt Jézus életének számos más eseménye, amelyek jelentős helyet foglalnak el a megváltás művében, illetve a mi életünkben. – Az összes hely részletes történeti bemutatására nincs módunk most, de látogassuk végig a legfontosabbakat. Kezdjük egy kevésbé „központi” hellyel, amelynek azonban nagy jelentősége volt a bibliai régészetben.

### ***Az utolsó vacsora terme***

Az utolsó vacsora – a kereszténység központi titka. A képen a hely látható, ahol erre emlékezünk. Nagycsütörtökön itt alapította Jézus az Eukarisztiát, és a bűnbánat szentségét. Itt várták az apostolok Máriával együtt a Szentlélek eljövételét.

Szent *Epifániusz* egyházatyától értesülünk, hogy amikor *Hadriánusz* császár 135-ben Jeruzsálembé érkezett, az utolsó vacsora háza még a keresztényeké volt. Egy kis templom állt itt, ahol az apostolok is összejöttek. Hadriánusz ezt nem pusztította el. Ez volt Jeruzsálem első temploma, s bizonyára a jeruzsálemi első zsinatot is itt tartották. A 4. században nagy bazilikát emeltek a helyen. Mai formájában a 13. században építették. Később mohamedán mecsetté alakították. Jelenleg a zsidók birtokában van, mert ők Dávid sírját tisztelik e hely alatt. – Különös meghívás ez a hely is a más vallások iránti tiszteletre.

### ***A Getszemáni kert – és a vérrel verejtékezés temploma***

Az utolsó vacsoráról Jézus „a Getszemáni nevezetű majorba ment”. A katolikus egyház évszázadok óta törekedett megvásárolni azokat a helyeket, amelyek Jézus életéhez kötődnek. Így régóta egyházi birtokban van az a lépcső is, amelyen az utolsó vacsora terméből le lehet jutni a Kedron patak völgyébe, s átmenni az Olajfák hegyének aljában levő Getszemáni kertbe.

A kertben ma is állnak olajfák, amelyeknek legalábbis gyökerei 2000 évesek lehetnek. Magukat a fákat Titusz császár Jeruzsálem ostromakor kivágatta, de e fák törzsükből újra hajtának.

„Maradjatok itt, míg odébb megyek és imádkozom, mondta tanítványainak... Egyszer csak szomorkodni kezdett és gyötrődni. – Így imádkozott: Atyám, ha lehetséges kerüljön el ez a kehely, de ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogyan te. Aztán visszament tanítványaihoz, de alva találta őket. Rászólt Péterre: Így hát egy órát sem tudtok virrasztani velem?” (Mt 26,36-46). „Verejtéke, mint megannyi vércsepp hullott a földre” – írja sz. Lukács (Lk 22,44).

*Zarándoklatunkon így elmélkedve ünnepeltük a szentmisét az oltár körül, amely előtt a vérrel verejtékezés szikláját tisztelik.*

### ***Kaifás háza***

Jézust elfogták a Getszemáni kertben, és Kaifás házába vitték. Itt a főtanács elé állították. Közben Péter az udvaron megtagadta őt.

Ósi hagyomány szerint Kaifás háza fölé építettek egy templomot. Ez alatt egy barlangban arra a helyre emlékeznek, ahol Jézust ezen az éjszakán fogva tartották. A mai templom a 15. században épült. Egy 333-ban keletkezett zarándok-beszámolóban olvassuk, hogy írója még látta Kaifás házát állni, az utolsó vacsora temploma közelében.

### ***A keresztút***

Jeruzsálem Jézus keresztútjának helyszíne is. A zarándokok imádkozva járnak a város utcáin a keresztutat. Vannak a keresztútnak állomásai, amelyek Jézus korai emlékek – néhol láthatók Jézus korából megmaradt utcakövek, illetve sokáig feltételezték, hogy annak az udvarnak

kövei, ahol Pilátus halálra ítélte Jézust. De sok állomás helye nem azonosítható. A keresztútjárás mégis emlékeztet Jézuséra – valamint a mi keresztutunkra is, amely a világ forgatagában zajlik –, hiszen itt is a zajló város forgatagán keresztül haladunk, léleekben a kereszthordozó Jézust követve. A keresztútra csoport csoport után indul. Sokan vannak a zarándokok a világ minden részéről. – Az utolsó állomások a Feltámadás bazilikájában találhatóak: Jézust kereszt-re feszítik, meghal a kereszten, leveszik a keresztről és sírba helyezik.

### *A mennybemenetel temploma*

„Menjetek az egész világra, és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. És Íme én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig” (Mk 16,15) – Ezek voltak Jézus szavai: „Majd szemük láttára fölemelkedett a mennybe” (Csel 1,9).

Az Apostolok Cselekedetei elmondja, hogy ez az Olajfák hegyén történt (Csel 1,12). Az ősi beszámolók már írnak a hegyen épült emlékhelyről. A 13. század óta mohamedán tulajdonba került a hely. Ők is tisztelettel övezik, mert Jézust nagy prófétának tartják.

### *A szerzetesek a Szentföldön*

A Szentfölddel ismerkedve tudnunk kell, hogy a keresztények a lakosságnak mintegy 2%-át alkotják és palesztinok; és tudnunk kell azokról a szerzetesekről, akik – életüket a szent céllért áldozva – itt élnek: hogy a szent helyeket gondozzák, a Szentföld egyházának kovászai legyenek és a zarándokokat fogadják. Szentföld minden templomát a ferencesek őrzik, és a templomok fenntartására valamint az ásatások rendben tartására is ők gondolnak; a katolikus egyházban gyűjtött támogatásokat felhasználva. Az itt élő szerzetesrendeknek (akik a helyi keresztényeknek is munkaalkalmakat biztosítanak) lelki és anyagi szempontból is nagy szükségük van arra, hogy a turisták az általuk fenntartott szép zarándokházakban szálljanak meg.

## **AZ I. RÉSZ BEFEJEZÉSEKÉNT**

Egy szentföldi utazás, illetve a szentföldi képek végignézése elmélkedésre hívnak. Isten Fia a földre jött, emberré lett, hogy elvezesse minden kor emberét az isteni életre. Jézus egy adott korban, egy konkrét országban, faluban, adott emberek között élt, olyan emberi körülmények között mint te és én.

Ő küld minket, hogy legyünk a föld sója és a világ világossága, a magunk városában, a magunk környezetében (Mt 5,13-14); hogy legyünk a Szentháromságban élő egység és szeretet tanúi a magunk adottságai és körülményei között (vö. Jn 17,21-24). És Ő megígérte, hogy velünk lesz minden nap, a világ végezetéig... (Mt 28,20).

Képeink kiemelten be akarták mutatni, hogy a Szentírás **hitelességét a régészeti kutatások igazolják**: Bizonyítják, hogy az Evangéliumok **Jézus életének**, működésének megbízható **tanúi**.

## II. Rész

### A kereszténységgel kapcsolatos pamfletok

#### és a "A DA VINCI-KÓD"

*Amikor a Szentföldről, az ottani helyek történetiségéről beszélni, vetíteni kezdtem, különösen fiatalabbak – de nem csak ők! – sokan tettek fel kérdéseket; legtöbbit Dan Brown A Da Vinci-Kód c. regényének állításaival kapcsolatban, illetve hasonló jellegű filmekkel kapcsolatban. Ez indított arra, hogy a jelen íráshoz csatoljam az alábbi összefoglalást.*

Az utóbbi években több könyv és film jelent meg, amelyek a vallással, illetve a kereszténységgel foglalkoztak. Figyelemreméltó, hogy e könyvek olvasottsága, a filmek nézettsége kiemelkedően magas volt. A legnagyobb siker Mel Gibson Passio c. filmje volt, de kiemelkedő siker volt a Narnia Krónikái, a Millió dolláros bébi, a Mennyei királyság, a Titokzatos folyó c. film is. Nagy érdeklődés kísérte a hasonló témájú könyveket.

Mindennek van egy pozitív mondanivalója: hogy az emberek érdeklődéssel fordulnak a vallási témák felé. Kétségtelen, az érdeklődést több esetben az magyarázza, hogy az összeesküvés elméletek, a szenzációk általában felkeltik a figyelmet; részben azért is, mert sokakat személyesen érint, ha erkölcsileg zavaros világunkban az erkölcsi értékeket képviselő kereszténységet, illetve az egyházat, annak történelmét, vezetőit törekszenek leleplezni.

A koncepciózus, tényekre alapozni látszó, de tényeket eltorzító „műfajú” írásokról, filmekről a hívő vagy az igazságot kereső embernek tudnia kell, hogy ne lepődjön meg, ha találkozik ilyenekkel. Tudnia kell a hívőnek e „műfajról” egyrészt saját világnézetének érdekében, másrészt azért is, hogy válaszolni tudjon embertársainak, ha az ilyen jellegű alkotások állításaira alapozva, kérdéseket tesznek fel neki. A hívő, illetve a becsületesen gondolkozó ember számára továbbá meghívást is jelentenek az ilyen alkotások arra, hogy ismerje meg jobban a keresztény hitet, annak alapjait. A Szentírásnak, az evangéliumoknak és Jézus történetiségének kérdéseiről már alapvető felnőtt vagy ifjúsági hittankönyveinkben is elegendő információt találhat az érdeklődő ahhoz, hogy válaszolni tudjon pl. Dan Brown kérdésfelvetéseire vagy a hasonló félre-tájékoztatásokra.<sup>3</sup>

*A tudományos félretájékoztatásnak jellemző példái voltak néhány évtizede egyes, a Qumrani tekercsekkel kapcsolatos írások is. Magyarul is megjelent a témáról több cikk és könyv, amelyek a tudományos kutatásra hivatkoztak, de megalapozottságuk közelítőleg hasonló volt Dan Brown könyvéhez. Ilyen volt pl. Michael Baigne és Richard Leight könyve: *Mi az igazság a holt-tengeri tekercsek körül? (Az évszázad botrányának szenzációs története)*.<sup>4</sup> Ekko-riban a tekercseknek még csak egy része volt feldolgozva, és került nyilvánosságra. Egyes szerzők, és a nevezettek is, saját világnézetüknek és előfeltételezéseiknek megfelelően, a világba merték kiáltani, hogy a Qumrani tekercsek kimutatják (majd) a kereszténység eredetét; illetve azt, hogy Jézus onnan vette át tanítását stb.. – Hogy a téma még izgalmasabb legyen, azt is állítani merték (minden alap nélkül), hogy a katolikus, illetve a keresztény kutatók törekszenek elrejtetni a tekercseket, nehogy a világ előtt kiderüljön Jézus leleplezése. – Mára az összes*

<sup>3</sup> Vö. Tomka Ferenc: Találkozás a kereszténységgel. Bp. 2006. 12. lecke. Vö. Mócsy Imre: Az evangéliumok hitelessége. Bp. szent Jeromos Bibliatársulat. 2007.

<sup>4</sup> Michael Baigne, Richard Leight: *Mi az igazság a holt-tengeri tekercsek körül? (Az évszázad botrányának szenzációs története)*. Holnap Kiadó, Budapest, 1994.

Qumrani iratot feldolgozták, kiadták. Nyilvánvalóvá lett, hogy az elhangzott vádak minden alapot nélkülöznek; illetve a tekercek éppenséggel fényt vetnek Jézus korára, az ószövetségi szentírási könyvek hitelességének pedig nagy igazolói.

## 8. fejezet

### A DA VINCI-KÓD ÁLLÍTÁSAI

Az utóbbi évek egyik legnagyobb könyvsikere volt – ami az elfogyott példányok számát illeti – Dan Brown A Da Vinci-Kód c. kötete. Miközben sok keresztény legyint (sok kritikussal együtt), hogy inkább A Da Vinci-Blöffről kell beszélni, a könyv több bizonytalan hitű embert megzavart, és sokan vallották, hogy a könyv eltávolította őket a hittől, az egyházból. Bár a kötet iránti érdeklődés csökkenőben van, éveken át meg tudott maradni a legolvasottabb könyvek listáján.

Dan Brown könyvéről nagy mennyiségű kritika, állításainak cáfolata jelent meg.<sup>5</sup> Könyvének adatait cáfolni azért kritikus, mert erre egyesek azt mondják, a könyv nem történelem akar lenni, hanem krimi, vagy sci-fi. Ugyanakkor a könyv eseményei között kibontakozik egy nagyon markáns – és tudományosan megalapozottnak látszó - egyház és biblia-kritika. És sokakat ez fog meg. Maga Dan Brown is azt állítja könyvében, hogy ami a dokumentumokat illeti, amelyekre hivatkozik, ezek „ismertetése megfelel a valóságnak”.<sup>6</sup>

Mivel máig is többen tesznek fel kérdéseket e könyvvel kapcsolatban, illetve mivel újra és újra jelennek meg hasonló műfajú alkotások, mintegy *példaképpen is* fontos látnunk, *meddig el lehet menni* a tények vallás-ellenes célzatú meghamisításában.

#### a) A könyv témája, illetve vallási mondanivalója

A könyv sok szálon fut. Központi eszmei mondanivalója Jézussal, az újszövetségi Szentírással és az Egyházzal kapcsolatos. A könyv főszereplője, hosszú és izgalmas kutatás után rájön, hogy ő Jézusnak és Mária Magdolnának egy késői leszármazottja. Barátai vezetik őt rá eredetének megismerésére, illetve ezzel kapcsolatban arra, hogy mi az igazság.

*"Szinte minden hazugság, amit apáink Krisztusról tanítottak nekünk"* – állítja a kötet egyik szereplője által a szerző. Jézus kiváló ember volt, de nem volt Isten. – Istenségét csak Nagy Konstantin császár kezdte hirdetni 325 után – politikai érdekből, hogy önmagának és az egyháznak hatalmat biztosítson. A mai evangéliumokat – amelyek Jézust istennek mutatják be – Konstantin íratta. „Konstantin megrendelt és finanszírozott egy olyan új Bibliát, amely kihagyta azokat az evangéliumokat, amelyek Krisztus emberi vonásait emelik ki, és feldúsította azokat az evangéliumokat, amelyek az istenségét hangsúlyozták. A korábbi evangéliumokat törvények kívül helyezték, begyűjtötték és elégették.”<sup>7</sup> Az Újszövetségi Szentírás tehát, amit ma ismerünk, hamisítás. *Az egyház kétezer éven át egy hatalmas összeesküvés* minden eszközével hitette el az emberiséggel, hogy Jézus Isten volt. És a mai napig is hazugságok és gyilkosságok eszközével őrzi ezt a titkot.<sup>8</sup>

<sup>5</sup> A könyv ellentmondásairól sok szakszerű írás jelent meg: pl. Carl. E. Olson - Sandra Miesel, A Da Vinci-Blöff. A Da Vinci-Kód hibáinak feltárása, Gold Book Kft., Pécs 2004; Sharan Newman, A Da Vinci-Kód a történész szemével, Gold Book Kft., Pécs 2005. Nicky Gumbel: A Da Vinci-Kód – válasz. Alpha keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány. Budapest, 2005.

<sup>6</sup> Dan Brown: A Da Vinci-Kód. Budapest, Gabó Kiadó, 2004. 11.o.

<sup>7</sup> A Da Vinci-Kód i. m. 341

<sup>8</sup> I. m. 343-370 és egyéb részek

### **b) Dan Brown „bizonyítási” módja**

Brawn hatalmas mennyiségű „tényanyagot” vonultat fel, a regény különböző szálain, amelyek mind igazolni látszanak fenti állításait.

„Bizonyítási” eljárása hasonlítható ahhoz, mintha rólad kedves olvasó beszerezne valaki 20 különböző élethelyzetben készült fényképet – majd odaadná azokat veled legkevésbé szimpatizáló ismerőseidnek, hogy a képek alapján írjanak egy téged megsemmisítő életrajzot. A képek úgymint igazolják majd, a leírtakat. – Brown közismert eseményekre, tényekre („fényképekre”) hivatkozva írja meg a tényeket és azok háttérét meghamisító regényét.

A könyv sokféle szálon fut, és lényegében minden szála mögött van egy-egy „fénykép”, valami létező valóság, és mindegyik (legyen az a Leonardoval, az ő festményeivel, a Grál-legendával, a Sion renddel, a templomosokkal vagy az Opus Dei-vel, illetve sok vonatkozásban az Egyházzal kapcsolatos) hasonlóan abszurd, történelmileg nem igazolható, vagy a létező adatoknak teljességgel ellentmondó következtetésekre és kijelentésekre jut. Érdekes és jellemző, hogy az egész fikció sem tőle származik. Az ötlet a nyolcvanas években megjelent az Abbé titka: szent grál, szent vér c. könyvben, majd rövideSEN ki is derültek e könyv „forrásainak” hamisításai. Dan Brownnak mégis sikerült e könyv anyagát érdekesebben megírni, és meglepő, milliárdos jövedelmet szerezni annak hasznából.

Alábbi reflexiónkban a Jézust, Egyházat és a Szentírást érintő központi témákról – az ezekkel kapcsolatos állítások igazolásának módjáról – szólnunk.

## **9. fejezet**

### **A DA VINCI-KÓD A TÁRGYI HAMISÍTÁSOK ABSZURD PÉLDÁJA**

**a) Léteznek-e bizonyítékok, amelyek az Újszövetségi Szentírásban bemutatottnál korábbi kereszténység vagy Jézus-hit létét igazolják** – ahogyan A Da Vinci-Kód állítja?

A regény *három* bizonyítékra hivatkozik, amelyekről kijelenti, hogy ezek „a legkorábbi keresztény feljegyzések”.<sup>9</sup>

Így ír: Bár Nagy Konstantin és a Vatikán igyekezett eltüntetni az eredeti evangéliumok nyomait is, néhány evangélium mégis megmaradt: „A Holt tengeri tekercsek, amelyeket 1950-ben találtak meg egy barlangban elrejtve Kumrán mellett, és a kopt tekercset pedig Nag-Hammadiban” találtak meg. Ezek a dokumentumok „nemcsak Grál (illetve a Mária Magdolnával kapcsolatos állítások) igazi históriáját mondják el, hanem nagyon is emberinek mutatják be Krisztus alakját... A Vatikán persze, híven a félretájékoztatás hagyományához, mindenáron el akarta kerülni a tekercsek napvilágra kerülését. És hogy miért? Ezek a tekercsek fényt vetnek a hamisításokra és koholmányokra, határozottan megerősítve, hogy a modern Bibliát emberek válogatták és szerkesztették, akiknek politikai céljaik voltak vele: elősegíteni Jézus Krisztus, az ember istenülését, és befolyását felhasználva megszilárdítani hatalmukat”.<sup>10</sup>

Az előbbi tekercsek mellett megmaradt egy harmadik bizonyíték is – állítja a Da Vinci-Kód –: „a legendás Q dokumentum, egy kézirat, amelyről a Vatikán is elismeri, hogy valószínűleg létezik. Állítólag Jézus tanításait tartalmazza saját kezűleg lejegyezve”.<sup>11</sup>

<sup>9</sup> I. m. 342.

<sup>10</sup> I. m. 342

<sup>11</sup> I. m. 371

A regény szerint tehát a 3 bizonyíték: a Kumráni tekercsek, a Nag-Hammadiban talált leletek és a Q dokumentum. Lássuk mi az igazság ezekkel a „bizonyítékokkal” kapcsolatban:

### 1. a Kumráni tekercsek

*Ami igaz:*

Kumránban 1947 után találtak tekercseket. A Kumrán nevet így sokan ismerik. Ez az egyik „fénykép”, amelyik létezik.

*Ami nem igaz:*

Kumránban egyáltalán nem esik szó Jézusról. Az ott talált iratokat kiadták, például angolul mind megvásárolhatóak. Nemcsak Evangélium nincs közöttük, de Jézusról sincs bennük szó. Az anyagok jelentős részét Jézus előtt írták. Több ószövetségi tekercs került ott nyilvánosságra.

### 2. a Nag-Hammadi leletek

*Ami igaz:*

Nag-Hammadiban 1945-ben ugyancsak érdekes dokumentumokat találtak.

*Ami nem igaz:*

A Da Vinci-Kód összes többi ide vonatkozó állítása. Azt állítja a Nag-Hammadban talált dokumentumokról, hogy ezek titkosak. Valójában ezek is megjelentek, könyvesboltokban megvásárolhatóak. – A leletek nem ősiek, nem Jézus korából származnak, hanem későbből, a 4. századból. A leletek között találhatóak apokrif evangéliumok kopt fordításban, de az eredeti görögül írt apokrifek is jóval Jézus után, a 2-3. században keletkeztek.

A Da Vinci-Kód állítása szerint Nag-Hammadiban talált írások Jézust nem tartják Istennek. A valóság ennek ellenkezője. A Nag-Hammadi iratok egy gnosztikus szekta iratai; a gnosztikusok pedig nemhogy „csak embernek” tartották volna Jézust, hanem éppenséggel Jézus emberiségét tagadták. Azt mondták, hogy Jézus csak Isten volt, olyannyira, hogy nem volt valóságos ember (csak látszat teste volt; ezért nem is halhatott meg valóságosan, és nem beszélhetünk megváltásról).

### 3. A Q forrás

A Da Vinci-Kód szerint ez a harmadik ősi forrása, amely igazolja, hogy Jézust nem tartották istennek: „a legendás Q dokumentum: egy kézirat, amelyről a Vatikán is elismeri, hogy valószínűleg létezik”, amelyet saját kezével „Krisztus maga írt”.<sup>12</sup>

*Ami igaz:*

Minden teológián tanulnak egy ún. Q forrásról, mint az evangéliumok forrásáról.

*Ami nem igaz:*

A regény összes többi ide vonatkozó állítása. A Q a német Quelle = forrás szóból származik. A biblia-kutatók feltételezik – mivel a három szinoptikus evangélium sok közös szöveget közöl –, hogy a szinoptikus evangéliumok előtt létezett egy leírt anyag, amelyeket e könyvek írói felhasználtak. Ezt nevezték Q forrásnak, amely feltehetően megsemmisült. Természetesen

---

<sup>12</sup> I. m. 371.



ez a forrás – a regény állításával ellentétben – teljességgel Jézus istenségét tanította, hiszen a lényege az, hogy ebből merítették a szinoptikusok...

**b) Léteznek-e bizonyítékok Jézus és Mária Magdolna szerelmi kapcsolatáról – ahogyan ezt a regény állítja?**

Brown szerint „megszámlálhatatlan mennyiségű utalás vonatkozik Jézus és Magdolna kapcsolatára”<sup>13</sup> az apokrifekben.

*Ami igaz:*

Valóban léteznek apokrif írások, „evangéliumok”, amelyeket napjaink egyes pamfletjei, filmjei az Újszövetségi Szentírás hiteltelenítésére próbálnak felhasználni. A Da Vinci-Kód több apokrif evangéliumra hivatkozik tanúként, Tamás, Fülöp, Péter, Mária stb. „evangéliumára”.

*Ami nem igaz:*

- Brown úgy beszél az apokrifokról, mintha ezek az egyház által titkolt, tiltott írások volnának. Valójában ezek létét az egyház sosem titkolta. Minden teológián tanulnak róluk. Magyarul is több olvasható közülük.<sup>14</sup> - Az apokrifok többnyire nem hasonlítanak a tényleges evangéliumokra, inkább Jézus mondásait, példabeszédeit idézik, gyakran gnosztikus magyarázatokkal.

- Brown állítása szerint az apokrif iratok korábbiak, mint az evangéliumok. Valójában az idézett apokrif evangéliumok Kr. után 150 és 250 között keletkeztek, a Szentírásban leírt evangéliumok pedig (amint ezt korábban igazoltuk) néhány évtizeddel Jézus halála után, az 1. században. - A Fülöp evangéliuma c. irat hivatkozik is az Újszövetség könyveire, pl. 1Kor 8,1;1Pt 4,6, Mt 15,13 stb. részekre. Akkor nyilvánvaló, hogy az Újszövetségi Szentírás könyvei korábban keletkeztek...

- Az apokrifokban nincs szó sem Jézus házasságáról, sem gyermekéről. Hiszen, amint mondtuk, ezek az iratok az anyagi világot, a testet, a házasságot rossznak állítják be, Jézust pedig annyira isteninek tartják, akinek csak látszat emberi teste volt...

- A regény szerint az „eredeti” evangéliumok úgy mutatják be Jézust, hogy ő jobban rokonszenvezett a nőekkel és idéz „Mária evangéliumából” néhány mondatot, amelyek erre látszanak utalni. A tény ezzel szemben, hogy a gnosztikus írások a nőket alacsonyabb rendűnek tartották. Jézusnak ilyen kijelentéseket tulajdonítanak, hogy a nőket ő azáltal juttatja el az üdvösségre, hogy férfivá változtatja őket.<sup>15</sup>

- A Da Vinci-Kód idéz egy kijelentést Fülöp evangéliumából, hogy Jézus „szájon csókolta” Mária Magdolnát. – Más gnosztikus írásokban is szerepel ez a kifejezés, de sajátos jelentéssel. Pl. Jakab második apokalipszisében a feltámadott Jézus úgy adja át misztikus titkait Jakabnak, hogy „szájon csókolja”. A gnosztikus kifejezési formában a szájon csókolás nem szexuális, hanem *misztikus* jelentéssel bír: a teljességgel isteni (és nem valóságosan emberi) Jézus isteni titkokat ad át ilyen módon. (A kereszténység az Énekek énekének hasonló kijelentéseit kezdetől alkalmazta misztikus értelemben.)

**c) Igazolható-e, hogy a Jézus istenségéről szóló tanítást Nagy Konstantin vitte keresztül a niceai zsinaton, és ő szerkesztette a mai evangéliumokat – ahogyan A Da Vinci-Kód állítja?**

A Da Vinci-Kód szerint Jézus istenfiúságának kérdése csak „a Niceai Zsinaton merült fel, és ott is fogadták el azt”. Jézus istenségének tanítását itt hozták létre és döntötték el, „még hoz-

<sup>13</sup> I. m. 359

<sup>14</sup> Vö. Apokrifek (Vanyó László). Budapest, Szent István Társulat, 1980.

<sup>15</sup> Vö. Hubai Péter: Tamás evangéliuma. In: Jézus rejtett szavai. Holnap kiadó. Budapest 1990. 83. old.

zá viszonylag szoros szavazással”. A mai evangéliumokat, amelyek Jézust istenként mutatják be, Konstantin íratta meg.<sup>16</sup>

*Ami igaz:*

Nagy Konstantin volt az a császár, aki 300 év keresztényüldözése után megszüntette az üldözést, sőt maga is keresztény lett. Az is igaz, hogy Nagy Konstantin előtt a birodalom államvallásban gondolkozott – és Konstantin a pogány államvallás helyébe a kereszténységet próbálta állítani, illetve össze akarta békíteni a pogányokat a keresztényekkel.

Az is igaz, hogy Konstantin a kor püspökeivel egyetértésben összehívta a Niceai Zsinatot, hogy szembeszálljon az ariánusokkal, ezzel a 315 táján keletkezett szektával, amelynek tagjai Jézust isteni lénynek tartották ugyan, de „kevésbé istennek”, mint az Atyát.

*Ami nem igaz:*

– Azzal az állítással szemben, hogy „Konstantin változtatta Jézus státusát” istenivé<sup>17</sup> – amint láttuk – a kereszténység az 1. század óta istennek tartotta Jézust.

– A „viszonylagosan szoros szavazással” szemben: a Niceai Zsinat minden határozatát a 99% igen szavazatával fogadták el.

– Azzal az állítással szemben, hogy a mai Szentírást Konstantin íratta volna: láttuk már, hogy az 1. század végén és a 2. században idézik azt a kor keresztény írói, és számos szentírási töredéket is találtak e korból.

## BEFEJEZÉSKÉNT

Könyvecskénk második részében megismerkedtünk a Da Vinci-Kód abszurd torzításaival. E sorok választ adtak a nevezett regény kérdéseire, de a mondottak végkövetkeztetéseként leginkább azt kell megjegyeznünk, hogy a kereszténység ellenes támadások, torzítások és hazugságok – a legkülönbözőbb műfajokban – a kereszténység születése óta ismeretesek, és holnap találkozhatunk egy újabb, és hasonlóan meggyőzőnek látszó gondolatsorral, regénnyel, filmmel. A hazugság vagy torzítás minden újabb állítására nem tudunk felkészülni, annál fontosabb ismernünk a hasonló példákat, hogy tudjuk, meddig el lehet menni a hamisításban.

„*Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak*” – mondta Jézus. De hozzá tette: „*Ha az én tanításomat megtartották, a titeket is megtartják majd*” (Jn 15,20).

Az egyház és kereszténység ellenes támadásokkal kapcsolatban meg kell vallanunk, hogy ezek egy részének oka magának az egyháznak, a keresztényeknek vétkei, méltatlan magatartása. Ezért az egyházat támadókkal szemben első magatartásunknak az őszinte megértésnek kell lennie, illetve a megvallásnak, hogy sajnos mi keresztények valóban nem éljük azt a tökéletességet, amelyre Jézus hívott. Jó, ha hozzá tudjuk tenni, hogy szeretnénk újra és újra megújulni, és az evangéliumot a maga teljes tisztaságában élni.

Ha Jézust vagy az egyházat támadják, általában nem szabad belekeverednünk vitákba, harcokba. Kell tudnunk megkülönböztetni, ki az, aki csak támadni akar, és ki az, aki igazán érdeklődik. (Gyakran az is érdeklődik, aki most durván támad. Annál inkább meg kell találnunk a módját, hogy a támadásra ne viszont-támadással, hanem szeretettel válaszoljunk.) De szeretettel tanúságot tenni Jézusról kötelességünk. – „*Álljatok készen arra, hogy megfeleljetek mindenkinek, aki reménységetekről kérdőre von titeket. De ezt szerényen, tisztelettudóan, jó lelkiismerettel tegyétek*” (1Pt 3,15-16). – Mindebben segítséget kívántak nyújtani e sorok.

<sup>16</sup> A Da Vinci-Kód i.m. 341-342

<sup>17</sup> I. m. 341

